

27.3.2014 Delo

Stran/Termin: 16

Naslov: Belo režanje smrti, dekle moje, to sem jaz

Naklada: 35.475,00

Avtor: Peter Kolšek

Površina/Trajanje: 647,80

Rubrika/Oddaja: KULTURA

Žanr: POROČILO

Gesla: PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ, TEDEN SLOVENSKE DRAME, DARJA

Belo režanje smrti, dekle moje, to sem jaz

Mrtvec pride po ljubico 44. teden slovenske drame v Kranju se bo nocoj začel z baladno dramo Svetlane Makarovič

Kaj se zgodi, če eden od zaljubljenecv umre, drugi pa si od silne žalosti in hrepenenja v duhu prikljče nadaljevanje ljubezni v prekogrobnih razmerah? Nastane mit o posmrtni ljubezni. V resnici se je to zgodilo že zdavnaj, poznajo ga mnoge civilizacije, v Evropi in pri nas se je najbolje utelesil v motivu mrtveca, ki pride po ljubico.

PETER KOLŠEK

Svetlana Makarovič je igro *Mrtvec pride po ljubico* napisala že zdavnaj, gre za njeno najbolj znano gledališko delo za odrasle. Prvič je bilo uprizorjeno leta 1982 v okviru gledališča Tespisov voz, ki ga je vodil mladi Tomaž Pandur, kasneje tudi v lutkovnem gledališču. Leta 2009 je izšla v knjižni obliki (Aleph, spremna beseda Matej Bogataj, ilustracije Andrej Brumen Čop), zdaj pa jo bomo videli na velikem odru *Prešernovega gledališča Kranj* v režiji Jerneja Lorencija in dramaturgiji Marinke Postrak. Uprizoritev je nastala kot koprodukcija z Mestnim gledališčem Ptuj.

Prešeren pri tej stvari ni nedolžen, saj je, kot je znano, leta

1824 prevedel eno najbolj slavnih pesmi tistega časa, balado *Lenora* nemškega pesnika Gottfrieda Augusta Bürgerja (1747–1794). V njej je upesnjen motiv ljubezni, ki sega prek groba, vendar na način, da pride mrtvi vojščak po svojo ljubo in jo, z njenim privoljenjem, v viharni noči odpelje v svoj grob. Motiva si Bürger seveda ni izmislil, uporabil je nemško ljudsko snov, ki ima indoevropske korenine. Ubeseil jo je z močno dramatično in zvočno prezenco ter s to grozljivo balado ustvaril eno temeljnih predromantičnih umetnin, nastala je leta 1773, ki so zavlada duhu poznega 18. stoletja in bučno napovedovale romantiko prve polovice naslednjega.

Lenora se je v prevodih zelo hitro razširila po večjem delu Evrope, pri nas se je je, iz čistega navdušenja, lotil Žiga Zois, a ji ni bil kos, šele Prešeren je iz nje naredil mojstrovino. Prav ta mladostni prevod, ki ga je razumel kot preizkus pesniških zmogljivosti, je v marsičem določil njegovo kasnejšo pot.

Srce se razdeli na dvoje

Makarovičeva je motiv, ki ga pozna tudi slovensko ljudsko slovstvo, uporabila zelo izvirno, pač v skladu s svojo koncepcijo vseprisotnega zla v človeku. Tudi v njeni igri

SVETLANA MAKAROVIČ

»Prav ničesar v zvezi z nastankom igre *Mrtvec pride po ljubico* se ne spomnim, prav tako se ne spomnim, katerega leta je nastala. Spomnim pa se, da sem slišala za skupino mladih v Mariboru, študentov in dijakov, po imenu Tespisov voz, in sem jim igro ponudila v uprizoritev brezplačno, saj denarja niso imeli. V torek sem videla vajo kranjske postavitve *Mrtveca* in moram povedati, da sem popolnoma očarana in prevzeta od nje. Tako sem bila 'drogirana', da celo intervjuja za televizijo nisem mogla dati. Ponosna sem, da sem soudeležena pri tej predstavi.«

se mrtvi fant Anzel kot duh vrača k dekletu, ki je zaradi njegove nenadne smrti napol zblaznela, tudi njuna zgodba naj bi se končala v skupnem grobu. Toda bistvo avtoričine intervencije v motiv je ravno v tem, da razkriva utvaro romantične idealitete; ljubezen seže prek groba, kajti človeški svet je v resnici pragmatičen, hladen, nesposoben transcendiranja, ker je obtežen z zlom. Da bi prišla ta resnica na dan v čim bolj nazorni, pravzaprav brutalni obliki, je avtorica obupano dekle, ki ostane brez fanta, razdelila na dvoje: zapuščen ljubica Prva Micika je dobila dvojnico v Drugi Miciki.

Figuri seveda nista zrcalni sliki, saj sta po osnovnem stremljenju diametralno nasprotni, predstavljata antagonizem človeškega značaja. In to tako, da pragmatična, koristolovska, čutno-hedonistična natura (Druga Micika) premaga njen drugi, sublimni, dobri, idealitetni, ljubezensko-hrepenenjski pol (Prva Micika). »Srce se ne sme deliti,« je rečeno v prepiru med dekletoma za lectovo srce, toda zgodi se prav to. Srce gre na dvoje, pri čemer ena polovica ostane nedosegljiva utvara, druga pa se spremeni v podobo življenjskih nižav in moralne nizkotnosti. To med drugim pomeni, da Micika (Druga) iz koristoljubja vzame za moža Mlinarjevega, ki je ubil njenega Anzela. Skratka in poenostavljeno – zlo je močnejše od dobrega. Kar je tudi prevladujoče sporočilo celotnega pesniškega univerzuma Svetlane Makarovič.

Pokopani ideali

Poleg omenjenih so dramski liki še dekletova Mati, Sveti Tadej in Mrtva Mlinarica. Mater ima tudi Bürger, predstavlja protiomantični, tuzemski princip, ki hoče Lenoro iztrgati iz pogubne ljubzenske avanture. Pri Svetlani Makarovič je Mati sploh poosebljena varuhinja pragmatične pameti in vaških moralnih vrednot (*čič ne da nič; je pač mrtev; kaj češ; ženska pa sama – to pa ničemur podobno ni!*; *bujna mla-*

dost, trhla starost – so besede, ki označujejo njen kulturni teritorij). Tadej je potovec, mitična figura, vaška inštanca, ki ima attribute božjega razsodnika in pomočnika, toda v bistvu je brez moči, kajti *z neba pa nobene štime ni*. Preostali dve figuri predstavljata vaško ozadje, tisto socialno in mentalno mrežo, v kateri se večno generira logika zla. Avtorica si je izdatno privoščila poudariti svojo vizuro življenja v paru (*Dva nista več, sta dvakrat manj*), pa tudi svoj odpor do patriarhalne paradigme, ki zatrjuje, da *ženska že ne more sama biti*.

Igra Svetlane Makarovič, sestavlja jo pet kratkih dejanj, je napisana v mračno baladnem pesniškem jeziku (ni ji bil daleč, saj je, kot vemo, imela bližnji vzor v *Samorogu* Gregorja Strniše), ki je umetnina sam po sebi. Gre za serijo emotivno in posredno filozofsko močnih prizorov, posebej močno je »srečanje« med Prvo Miciko in Anzeljnovim glasom, pri čemer govori dekle iz blazne zaljubljenosti, on pa iz »realnega« zasmrtja. Ona ga ogovarja z atributi lepe živosti, on pa ji odgovarja takole: *V kletki reber suha črna kepa, voda si tare pot skozi njo. Sivo pisan žužek gomazi po njej. To so vrtnice mojega groba, dekle moje.* In še, na njeno neodjenljivo vztrajanje pri idealni podobi ljubljenega moškega: *Belo režanje smrti, dekle moje, to sem jaz.*

Bürgerjeva Lenora doživi z Wilhelmom »srečo« posmrtno ljubezni, Micika Svetlane Makarovič v sebi zatre metafizično koprnenje in postane koristolovna žena Mlinarjevega, morilca njenega fanta. Anzel ostane po smrti praznih rok, pokopan skupaj z ideali. Avtorica, čeprav v precej drugačnih časih, te mračne igre zagotovo ni pisala brez misli na družbeno situacijo. Zlasti pa jo je pisala z mislijo, da je človek slab.

POVEZANE VSEBINE
delo.si/kultura

Mrtvec pride po ljubico (od leve proti desni): Darja Reichman (Mati), Miha Rodman (Anzel), Ana Urbanc kot gostja (Prva Micika) in Borut Veselko (Sveti Tadej) FOTO MARE MUTIČ